

T.ü.f.d., dos. Budaqova Sahiba
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
«Azərbaycan tarixi coğrafiyası» şöbəsinin
aparıcı elmi işçisi,
Email: Sahiba_Ibrahim@yahoo.com

PARİS SÜLH KONFRANSINDA AZƏRBAYCANIN ƏRAZİSİ VƏ ƏHALİSİ MƏSƏLƏLƏRİ

Açar sözlər: Siyasi tənəzzül, kaos, xəritə, coğrafi baxımdan, əhali, ərazi, bölgə, saziş

Key words: political crisis, chaos, map, geographic approach, population, territory, region, contract

Ключевые слова: политический кризис, хаос, карта, географический подход, население, территория, регион, контракт

28 may 1918-ci il tarixdə öz intellektual və maddi gücünə güvənərək Milli Şura Müstəqil Azərbaycan Respublikasının yaranmasını elan etmişdi. Bundan əvvəl baş verənlər Qafqaz Azərbaycanı üçün əhəmiyyətli olmuşdu və Rusiyada sosial və siyasi tənəzzül və mərkəzi hakimiyyətin bolşeviklər tərəfindən ələ keçirilməsi halları ilə təsirlənmişdi. Digər tərəfdən bütün Qafqazın Rus hökuməti tərəfindən özbaşına buraxılmasının da təsiri özünü göstərirdi [3, s.83-84].

Rusiya fevral inqilabının ilk günlərindən, 1917-ci ilin fevral ayından 25-27 oktyabr tarixlərinədək, Cənubi Qafqaz xüsusi komitə tərəfindən idarə edilirdi. Bu Komitənin üzvləri Volff və Kerenskinin müvəqqəti hökuməti tərəfindən seçilmişdilər və hər millətdən (rus, gürcü, erməni, azərbaycanlı) bir üzv prinsipinə əsasən 4-cü Dumanın keçmiş üzvlərindən ibarət idi.

Oktyabrda hakimiyyət bolşeviklərin əlinə keçmiş və bu hal ölkədə xaosun artmasına səbəb olmuşdu. Bu səbəbdən Rusiyanın mərkəzi və ucaq yerləri arasında əlaqə kəsilmişdi.

Qafqaz və Cənubi Qafqaz Petroqrada və Moskva ilə yanaşı, bütün Rusiyadan ayrılmış vəziyyətdə idi.

Bu cür durumda Cənubi Qafqaz xalqları öz nümayəndələrinin vasitəsilə qanunvericilik, hüquqi, idarəetmə və maliyyə səlahiyyətinə malik olan bir hökumətin yaradılması məqsədilə bir araya gəlmişdilər.

Bu zaman Tiflisdə Nazirlik yaradılır və Cənubi Qafqazın bütün xalqlarının (gürcü, erməni, azərbaycanlı) nümayəndələri komissar qismində orada çalışırlar.

Yeni Hökumət 132 üzvdən ibarət Nümayəndələr Assambleyasının (yaxud Cənubi Qafqaz Seymi) yaradılmasının vacib olduğunu elan edir. Regionda çoxluq təşkil edən Azərbaycanlılar Seymdə digərlərinə nisbətən daha çox yer alırlar.

Seymin tərtibatı:

1. Bütün Rusiya Assambleyasının seçki qanununa əsasən adı çəkilmiş xalqların ümummillət səs verməsi yolu ilə seçilmiş nümayəndələri;

2. Assambleyada hər ölkənin nümayəndələrinin üçdə bir hissəsi milli təşkilatlar və siyasi partiyalar tərəfindən seçilirdi

Seymin başında üç üzvdən (hər xalqdan bir nümayəndə) ibarət büro dururdu.

9 aprel 1918-ci il tarixdə Assambleya Qafqazın müstəqilliyini elan edərək Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistandan ibarət Federativ Respublika yaratmışdır. Bu federasiyanın yaradılması ilk zamanlar Cənubi Qafqaz xalqları tərəfindən dəstəklənirdi. Onlar inanırdılar ki, coğrafi baxımdan və eyni maraqlar, xüsusilə də iqtisadi maraqlarla biri birinə bağlı olan Cənubi Qafqaz xalqları öz siyasi fəaliyyətlərini bu şəkildə təşkil etməyə nail olacaqlar.

Lakin Cənubi Qafqazın bütün regionlarının maraqlarının qorunması fəaliyyətində və regionun idarə edilməsində hökumət özünü yarasız və qeyri-peşkar göstərdi. Eyni zamanda o, milli və siyasi partiyaların maraqlarının bütün regionun qlobal maraqlarına tabe etmək bacarığını nümayiş etdirə bilmədi. Bütün bunlar təbii ki, Hökumətə və Respublikanın özünə qarşı tezliklə narazılıqların yaran-

masına gətirib çıxardı. Ən çox narazılıq bildirən Azərbaycanlılar oldu, çünki Federativ Respublikanın yaradılması ilə bərabər onlar çoxlu zərbələr almaları olular. Məhz bu zamanlar İrəvan hökumətinin qeyri-konstruktiv idarəçiliyi altında yaşayan Azərbaycanlı əhali erməni ordu hissələrinin hücumuna məruz qalmış, yüzlərlə kənd yandırılıb dağıdılmış, bir neçə bölgədə qocalar, qadınlar və uşaqlar daxil olmaqla müsəlmanlar məhv edilmişdilər [3, s.90].

Seymdə Azərbaycan nümayəndələrinin etirazlarına məhəl qoymayan hökumət bununla əlaqədar heç bir tədbir görmürdü. Onun göstərdiyi bu cür münasibət Bakının və onun ətraflarının bolşeviklər tərəfindən işğalı zamanı da dəyişmədi.

Seymdə Azərbaycanlı nümayəndələr Bakıya kömək göstərilməsi ilə əlaqədar çağırışlarını dərhal yaymışlar, lakin hökumət üzvlərinin çoxu bu çağırışı eşitməmiş və yaxud bəlağətli siyasi çıxışlarla kifayətlənmişdilər.

Təbii ki, hökumətin zəifliyi və bundan əlavə o zamanlar xaricdə baş verən digər gözlənilməz hadisələr, bu hökumətin mövcudluğunun davam etməsinə xalq altına alırdı. Nəticədə Respublika dağılmışdı. 26 may 1918-ci il tarixdə Gürcüstan Federasiyanı tərk edərək Gürcüstan Respublikası yaratmışdı. Bunun ardınca Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası yaradılmışdı [3, s.92].

Qafqaz Azərbaycanı 1813-1828-ci il tarixlərində müstəqilliklərini qoruyan, yuxarıda qeyd olunmuş Xanlıqların ərazisində yerləşir. Rusların hökmranlıq etdikləri dövrdə bütün Qafqaz kimi Azərbaycan da Hakimiyyət baxımından quberniyalar və regionlar kimi ayrı-ayrı inzibati birliklərə bölünmüşdür. Sonuncular isə öz növbəsində rayon və dairələrə bölünmüşlər.

Aşağıda, Azərbaycanın tərkibinə daxil olan inzibati birliklər göstərilir: I. Bakı Quberniyası, Bakı şəhəri və onun ətrafı və Bakı, Göyçay, Şamaxı, Quba, Lənkəran rayonları daxil olmaqla; II. Yelizavetpol (Gəncə) Quberniyası - Yelizavetpol (Gəncə), Cavanşir, Nuxa, Ares, Şuşa, Cəbrayıl, Zəngəzur və dağlıq hissələr Azərbaycan və Ermənistan Respublikaları arasında mübahisə səbəbi olan Qazax rayonlarından ibarətdir; III. İrəvan Quberniyası - Naxçıvan, Şərur-Dərələyəz, Sürməli rayonları və Təzə Boyazid, Eçmiadzin, İrəvan, Aleksandropol rayonlarının bir hissəsindən ibarətdir; IV. Tiflis Quberniyası - Tiflis, Siğnax və Borçalı rayonlarının müxtəlif hissələrindən ibarətdir; V. Zaqatala Dairəsi; VI. Dağıstan Regionunda - Kurin və Samur bölgələri daxil olan ərazidən, Dərbənd və onun regionu daxil olmaqla Kaytago-Tabasaran dairəsinin bir hissəsindən ibarətdir [3].

Yuxarıda göstərilən İrəvan və Tiflis Quberniyalarında, eyni zamanda Zaqatala Dairəsində Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan və Şimali Qafqazın mübahisəyə səbəb olan və sahəsi kiçik olan bir neçə bölgəsi yerləşir.

Dağıstan Regionuna gəldikdə isə, onun bir hissəsi Azərbaycanlılardan ibarət olan əhalisi hər zaman Azərbaycanla birliyə meyl göstərib. O, Quba və Bakı ilə güclü iqtisadi maraqlarla bağlıdır və hətta bu siyasi və iqtisadi əlaqəsiz Dağıstanın mövcudluğu sual altına qalardı. Bunları, Azərbaycanı Dağıstanı Sulak çayına qədər işğal etməyə çağıran yerli əhalinin ısrarlı xahişləri sübut edir.

Təbii ki, taleyi özünüklə ilə sıx bağlı olan qardaş qonşunun bu cür açıq formada ifadə olunmuş xahişinə Azərbaycan laqeyd qala bilməz və Dağıstanın arzusunun yerinə yetirmək məcburiyyəti qarşısında qalacaq. Bu iki ölkəni biri-birinə bağlayan qardaşlıq hissələri bu yaxın qonşuları siyasi və iqtisadi həyatın yaxşılaşdırılması yolunda tədbirlər görməyə vadar edir.

Bu baxımdan, bütün meydana çıxa biləcək ərazi və sərhəd mübahisələri və eyni zamanda Dağıstanın siyasi taleyinə aid məsələlər Şimali Qafqaz Respublikası ilə birgə saziş bağlamaqla həll olunmalı idi.

Yuxarıda qeyd olunmuş rayon və dairələrə əlavə olaraq Azərbaycan ərazisinə Tiflis Quberniyasında yerləşən Axaltsik rayonunun bir hissəsini, Batum və xüsusən Qars regionlarını əlavə etmək hüququna malik olduğuna inanır. Sonuncuların əhalisi eyni etnoqrafik qrupa aid olduqlarından, onların dinləri, adətleri, ənənələri, həyat tərzləri tamamilə azərbaycanlılarla eynidir. Bununla əlaqədar olaraq, bu regionların müsəlmanları dəfələrlə Azərbaycan hökumətinə, onların Azərbaycan ərazisinə daxil edilmələri barədə müraciət ediblər. Bu müraciətlər, türk ordusunun bölgəni tərk etdikdən, yerli hökumətlər və Parlamentlər Müttəfiqlərin komandanlığının nümayəndələri tərəfindən ləğv edildikdən və bölgənin qonşu Ermənistan (Qars) və Gürcüstan (Ardahan) arasında bölüşdürülməsindən sonra daha da çoxsaylı və ısrarlı olmuşlar.

Azərbaycan Respublikası bu bölgünü əsassız hesab edərək və yerli əhalinin qonşu respublikalara tabe olmaq etirazlarını nəzərə almayan bu cür hərəkətə qarşı qəti etirazını bildirməyə tələsmişdir. Yuxarıda göstəriləyi kimi əhali Azərbaycan hökumətinə Azərbaycan ərazisinə daxil edilmələri ilə bağlı hesablatma müraciət etmişdir [3, s.90].

Bunları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Batum və Qars regionlarının və Axaltsik rayonunun əhalisini öz gələcəklərinin istədikləri kimi həll etməyə çağırıldığını bəyan edir və müstəqil respublikanın yaradılması bu regionların əhalisinin maraqları və istəklərinə cavab verən ən yaxşı çıxış yolu olduğunu bəyan edir.

Ancak qeyri-münasib qərar qəbul olunduğu təqdirdə, Azərbaycan tam hüquqlu dənizə çıxışı olan bu bölgələrlə bağlı öz iddialarını irəli sürərək bu məsələyə Azərbaycanın iqtisadi və maddi durumunu izah edən bölümdə qaydacağını bildirir.

Azərbaycan Respublikası yerli əhalinin istəyinin müdafiəçisi olaraq və onun qonşu Gürcüstanla olan dostluq münasibətini nəzərə alaraq, iki respublika arasında olan ərazi və sərhəd mübahisəsinin, məsələn referendum yolu ilə həll ediləcəyini bildirir [3, s.91].

Bu hesabatda əlavədə ərazinin sahəsi, sakinlərin sayı və sərhədlər barədə dəqiq məlumatlar təqdim olunub.

Oradakı xəritədə hazırda respublika hökuməti tabeliyində olan Azərbaycanın ərazisi Şərqdə Xəzər Dənizi, Şimalda Dağıstan, Şimali Qafqaz Respublikası və Gürcüstan, Qərbdə Gürcüstan və Ermənistan, və Cənubda İranla həmsərhəddir.

Versal Sülh konfransına təqdim olunan memorandumdan məlum olur ki, Azərbaycan Respublikası hökumətinin nəzarəti altında olan mübahisəsiz ərazi 83,7866 kv. verstdir və yaxud 94,137, 38 kv. kilometrdir. Bu da Qafqazın 217,408 kv. verst və yaxud 247,376.15 kv. kilometr olan ərazisini təşkil edir [12, s.229].

Bura hələlik Azərbaycanın ərazisinə daxil olmayan sahələri əlavə etsək, onda Zaqafqaziyanın 60%-ni təşkil edərək 132.003,25 kvadrat verst, yaxud 150.184,88 kvadrat kilometr olur.

Azərbaycan Respublikasının əhalisinin sayı təqdim olunan ərazi göstəricilərinə tam uyğundur.

Əhalinin sayı ilə bağlı məlumatlar çox vaxt dəqiqlik və gecikmə halları olan rəsmi statistikadan götürülmüşdür. Eyni zamanda əhalinin sonuncu siyahıya alınması Rusiyada 1897-ci ildə həyata keçirilmişdir. Təəssüflər olsun ki, biz 20 il ərzində əhalinin artımını nəzərə alaraq və Azərbaycan üçün rəqəmin 25% düşülməsini edərək əhalinin bu siyahıya alınmasından istifadə etmək məcburiyyətindəyik. Nəticədə Zaqafqaziya hər iki cinsdən olan əhalinin sayı 8.081.668 nəfərə bərabərdir və Azərbaycanın əhalisi bunun yansından çoxunu təşkil edərək 4.617.671 nəfərə bərabər olmuşdur.

Bu rəqəmə 3.481.889 müsəlman azərbaycanlı, 798.312 erməni, 26.585 gürcü və 310.885 digər xalqlar (rus, alman, cuhud və s.) daxildir.

Azərbaycanın istiqalyyətinin elan edilməsi qeyd-şərtsiz Azərbaycan xalqının tarixində və taleyində mühüm hadisə idi. Əgər müstəqilliyimiz elan olunmasaydı Azərbaycan ərazisi Rusiya, Ermənistan və Gürcüstan arasında bölüşdürülməkdə [3, s. 90-92].

1919-cu ilin yayında Paris sülh konfransında hesabatda ən əsas və əhəmiyyətli bölməsinə Azərbaycan Cümhuriyyətinin ərazisi və əhalisi ilə bağlı maddə təşkil edirdi. Elə buna görə də Azərbaycan nümayəndələrinin həll edəcəyi ciddi məsələlərdən biri, ərazi məsələsi idi ki, buna görə erməni nümayəndələri ilə münasibətləri gərgin idi. Ermənilər Paris sülh konfransının onların bütün problemlərini həll edəcəyinə ümid bəslədikləri üçün ona ciddi surətdə hazırlanmışdılar. Onlar özlərini "böyük müttəfiqlərin kiçik müttəfiqi" hesab edib Aralıq dənizindən Qara dənizə, Qara dənizdən Xəzər dənizinə qədər "Böyük Ermənistan" yaratmaq xülyasına düşmüşdülər. Ermənistan nəinki Anadolunun altı vilayətini, eyni zamanda Kilikiyanı da tələb edirdi. Onlar (10-lar) hətta İran Azərbaycanının bir hissəsini tələb edirdilər [4, v.49].

Belə böyük iddiaların nəticəsi idi ki, ermənilər Parisə bir deyil, iki nümayəndəlik göndərdilər [7, p.253].

Ərazi tələblərində iki erməni nümayəndələri arasında cüzi fikir ayrılığı var idi. Katalikosla sıx əlaqədə olan diasporların nümayəndəsi Kilikiyanı da almaq niyyətində idilər. Masaçusetsdən olan senator, ABŞ-da təcridçiliyin görkəmli nümayəndələrindən biri Henri Kobet Locun Amerika senatına

təqdim etdiyi müstəqil Ermənistan qətnaməsilə, ermənilərin Paris sülh konfransına təqdim etdiyi "Böyük Ermənistan" tələbləri bir-birinin EYNI idi. Onlar Şurasında müzakirə zamanı Poqos Nubaryan hər iki nümayəndəlik arasında ermənilərin razılaşdırılmış aşağıdakı ərazi tələblərini Sülh konfransına təqdim etdi:

3. Türkiyənin yeddi şərq vilayəti — Van, Bitlis, Diyarbəkir, Xarpüt, Sivas, Ərzurum və Trabzon.

4. Dörd Kilikiya sancağı — Maraş, Xozan, Cebel Berkət və Aleksandretto şəhərlə birlikdə Adana.

5. Qafqaz Ermənistanının bütün ərazisi, bütün İrovan quberniyası, keçmiş Tiflis quberniyasının cənub hissəsi, Yelezavetpol (Gəncə) quberniyasının cənub hissəsi, Qars və Ərdahan [5, s.5].

Ermənilərin irəli sürdüyü ərazi iddiaları o qədər böyük idi ki, hətta Antantın üzvləri olan dövlətlər belə tələblər irəli sürmürdülər. Bununla razılaşmayan Lloyd Corc bildirdi ki, ermənilərin arzuları həddindən çoxdur. Onlar Aralıq dənizindən Qara dənizədək böyük əraziləri bir vaxtlar mövcud olmuş erməni qarlığına istinad edərək tələb edirlər, lakin təəssüflər olsun ki, bu ərazilərdə ermənilər əhalinin çox aşağı faizini təşkil edirlər [6, s.230].

Parisdə olan erməni nümayəndələrinin öz ərazilərini təkcə Türkiyənin hesabına deyil, Azərbaycanın və Gürcüstanın hesabına genişləndirmək niyyətləri hər iki nümayəndəliyin ciddi müqavimətə qarşılaşdı. Versaldakı Azərbaycan və gürcü nümayəndələri ermənilərə qarşı çox vaxt həmrəy çıxış edirdilər [6].

Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvləri ermənilərin iddiaları ilə bağlı yazırdı: "Ermənistan rəhbərliyi... erməni məsələsinə Qafqazdan kənarda, qüdrətli və qalib ölkələrin köməyi ilə həll edəcəyinə ümid bəsləyirdi... arzu edirdi ki, Ermənistan ərazisini Gürcüstan və Azərbaycanın ərazisi hesabına xeyli genişləndirsin [6, s.238]. Ermənistan ərazisini bir dənizdən o biri dənizə qədər genişləndirmək xəyalına düşən erməni siyasi xadimləri öz vətənlərinin taleyini Qafqaz respublikalarının taleyilə heç cür bağlamaq istəmirdilər... Sadəcə olaraq erməni millətçiləri və dövlət başçıları mövcud Ermənistan ərazisini nə vaxtsa onlara məxsus olmuş tarixi ərazi səviyyəsinə çatdırmaq KİMİ güllünc və xam bir xəyal düşdülər" [8, s.132].

Ermənilər tərəfindən irəli sürülmüş sualların yalnız üçüncüsü, yəni ingilis qoşunlarının Qafqazda qalması ilə Çxeidze və Topçubaşov razı olduqlarını bildirdilər, qalan məsələlərlə bağlı nümayəndə heyətlərinin üzvlərlə məsləhətdəsmələr keçiriləcəyi qeyd edildi [6, s.230].

Ərazi məsələləri ilə bağlı mübahisələrin Paris sülh konfransı tərəfindən həll edilməsi haqqında ermənilərin ikinci təklifi də iclasda ciddi müzakirəyə səbəb oldu. Bu məsələdən Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvü M.Məhərrəmovun təklifi iclasın qərarı üçün əsas götürüldü. M.Məhərrəmov öz çıxışında göstərdi ki, ərazi mübahisələrinin Parisdə sülh, konfrans tərəfindən həll edilməsi bizim üçün səfəli deyildir, konfrans iştirakçıları arasında ermənilərin təsiri güclüdür. Bu məsələ ilə bağlı o, Azərbaycanla Gürcüstan arasında imzalanmış 16 iyun müqaviləsinin bir maddəsini əsas kimi götürməyi təklif edirdi. Həmin maddədə göstərilirdi ki, tərəflər öz aralarındakı ərazi mübahisələrini özləri həll edirlər, yalnız mübahisə yaranacağı təqdirdə bunu Arbitraj vasitəsilə edə bilərlər [6, s.240].

Ermənilərin irəli sürdüyü üçüncü təklif — ingilislərin Qafqazda qalmasına həm gürcülər, həm də azərbaycanlılar tərəfdar idilər. Hətta iclasda qeyd edildi ki, ingilislərin Qafqazdan çıxması Azərbaycan və Gürcüstan üçün daha vacibdir, nəinki Ermənistan üçün. Lakin bununla belə qeyd edilməli ki, erməni nümayəndələri ingilislərin Qafqazda qalmasına çox maraqlı idilər. Çünki ingilislər Qafqazdan çıxacağı təqdirdə onlar törətdikləri əməllərin məsuliyyətində qoşunlarından ehtiyat edirdilər, bir çox cəhətlərinə və bəzən narazılıq etmələrinə baxmayaraq Qafqazda olan Böyük Britaniya qoşunlarına müstəqil Ermənistan dövlətinin təhlükəsizliyinin təminatçısı kimi baxılırdı. Yaradılması nəzərdə tutulan Qafqaz komissiyasının erməniləri maraqlandıran statusuna gəldikdə isə Ə.M.Topçubaşov qeyd etdi ki, əvvəlcə birlikdə Sülh konfransına müraciət etmək lazımdır komissiyani yaratmış sonra onun statusunu və səlahiyyətini müəyyənləşdirmək olar [6, s.241].

Beləliklə, öz parlamenti, hökuməti və dövlət heyətinin digər atributları olan Azərbaycan Respublikası ərazilərinin tanınması, toxunulmazlığı və müstəqilliyinin beynəlxalq cəhətdən təsdiqlənməsi yolunda Paris sülh konfransına böyük ümidlər bəsləyirdi [6, s.242].

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası: I cild:
2. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası: II cild:
3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xarici siyasəti sənədlər məcmuəsi. Bakı, 2008, Azərbaycan Respublikası XİN.
4. Azərbaycan Respublikası: MDA, f.970, s.1, iş 142, v.49
5. Ermənistanın Paris sülh konfransından tələbləri. Paris, 1919.
6. Həsənov Cəmil. Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində (1918-1920). Bakı, Azər nəşr, 1993, 362 s.
7. Kazemzadə F. Op, sit; P. 253
8. Mir Yaqub. Qafqaz problemi.
9. Topçubaşov Əlimərdan bəy. Paris məktubları.
10. Топчибашев А.М. Дипломатические беседы. Истанбул.
11. Топчибашев А.М. Меморандум. Баку, 1993.
12. Həsənlı Cəmil. AXС-nin xarici siyasəti. Bakı, 2009.

**ISSUES RELATED TO THE TERRITORY AND POPULATION OF AZERBAIJAN
AT THE PARIS PEACE CONFERENCE**

Summary

On May 28, 1918, the National Council declared itself as an independent Republic of Azerbaijan, relying on its intellectual and financial strength. In the summer of 1919, at the Paris Peace Conference, the Azerbaijani delegation prepared a report "The area of the Republic of Azerbaijan and the exact number of the population for the same period." This report provides accurate information about the area, the number of inhabitants, boundaries and map. On the map, Azerbaijan borders on the Caspian Sea in the east, with Dagestan, the North Caucasus and Georgia in the north, with Armenia and Georgia in the west, and with Iran in the south. The territory of the Government of the Republic of Azerbaijan is 94,137 square kilometers and covered 39% of the territory of Transcaucasia. Therefore, Azerbaijan Republic pinned high hopes on the Paris Peace Conference, dedicated to the international recognition, inviolability and independence of the territories of the Republic of Azerbaijan, including its parliament, government and other attributes of public life.

**ВОПРОСЫ, СВЯЗАННЫЕ С ТЕРРИТОРИЕЙ И НАСЕЛЕНИЕМ АЗЕРБАЙДЖАНА
НА ПАРИЖСКОЙ МИРНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

Резюме

28 мая 1918 года Национальный совет объявил себя независимой Азербайджанской Республикой, опираясь на свою интеллектуальную и финансовую силу. Летом 1919 года на Парижской мирной конференции азербайджанская делегация подготовила доклад «Площадь Азербайджанской Республики и точное число населения за тот же период». В этом отчете содержится точная информация об области, количестве жителей, границах и карте. На карте Азербайджан граничит с Каспийским морем на востоке, с Дагестаном, Северным Кавказом и Грузией на севере, с Арменией и Грузией на западе, с Ираном на юге. Территория Правительства Азербайджанской Республики составляет 94 137 кв. км и составляет 39% территории Закавказья. Поэтому он возлагал большие надежды на Парижскую мирную конференцию, посвященную международному признанию, неприкосновенности и независимости территорий Азербайджанской Республики, в том числе ее парламенту, правительству и другим атрибутам общественной жизни.